

BYZANTINON EPOS EΞ AΙΣΩΠΕΙΟΥ ΜΥΘΟΥ

Εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας ἀνήκουν, ὡς γνωστόν, τὰ δύο λαϊκὰ ἔπη, τὸ «*Συναξάριον τοῦ γαδάρου*» καὶ ἡ «*Γ' αἰσώπου*», τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὴν ἔκδοσιν G. Wagner ἐκ στίχων πολιτικῶν 393, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ 540. Ἡ ὑπόθεσις εἰς ἀμφοτέρωτα εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλὰ τὸ δεύτερον ἔχει πληρεστέραν διασκευήν.

Ἐν τῷ μῦθῳ, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς αὐτὰ, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, ὡς γνωστός εἰς ὅλους τοὺς φιλολόγους. Ἐδῶ θέλομεν ἀσχοληθῆ περὶ ἄλλα τινὰ ζητήματα σχετικὰ πρὸς αὐτόν. Ὁ Κάρολος Κρουμβάχερ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας¹ λέγει: «Τὸ ταξίδιον τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs. Τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται ἐν ταύτῃ, ἀλλ' ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ποιήματι εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον καὶ τοιοῦτον πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων περὶ ζώων, ὥστε ἡ μυθογραφία, ἣς ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν, ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τοὺς Ἕλληνας». Προφανῶς εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ συμβιβάσῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος εἶναι λείψανον τοῦ Reinhart Fuchs τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας, ὅτι τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλ' εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ποίημα εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Καὶ ὅτι ὅπως δὴποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων, ἀλλ' ὅτι τῆς μυθογραφίας ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε.

Καὶ ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὁ Βυζαντινολόγος: «Ὁ χαρακτήρ εἶναι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀφηγήσεις ὁ αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλλαγὰς. Οἱ ὑπαινεγμοὶ περὶ μοναχῶν καὶ ἐκκλησίας εἶναι τόσον συχνοί, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὄψιμα μέρη τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας. Ὁ σατιρικὸς σκοπὸς ὑποδηλοῦται ἤδη ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου ποιήματος «*Συναξάριον*», ὅπερ ἐν τῇ πεζῇ διασκευῇ, χάριν ἴσως εὐσεβῶν ἀναγνωστῶν, μετεβλήθη.

¹ Μετάφρασις Γεωργίου Σωτηριάδου, ἐν Ἀθήναις 1900, τόμ. 3, 194 - 195.

Πρὸς τὰς λοιπὰς τῶν ζῶων ἱστορίας συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ προσαγορεύουσιν ἀλλήλους σύντεκνον καὶ συντέκνισσαν. Ἐν τῇ εὐρίσκονται καὶ ἰκαναὶ διαφοραὶ ἀπὸ τῆς συνήθους παραδόσεως. Εἰς τὴν ἐξομολόγησιν δίδεται ἀφορμὴ ἰδιαίτερα διὰ τοῦ ὄνειρου τῆς ἀλώπεκος. Τὸ ταξίδιον τῶν ζῶων, τὸ ὁποῖον ἐν ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις ὑποτίθεται ὡς διὰ ξηρᾶς γινόμενον, ἐνταῦθα γίνεται κατὰ θάλασσαν, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ναυτικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ δὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὡς τόπον προσκυνήσεως. Ἰδιάζουσα διαφορὰ προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀλώπηξ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι γένους θηλυκοῦ, ὥστε εἰς τὸν μοναχὸν λύκον ἀντιστοιχεῖ ἐνταῦθα ἡ μοναχὴ ἀλώπηξ. Καὶ ἡ ἱστορία περὶ τῆς γραΐας χήρας, ἣν ἡ ἀλώπηξ ἐξαπατᾷ ὡς ὁμοιάζουσα πρὸς γάτον, δὲν ἀπαντᾷ ὡς φαίνεται ἄλλαχοῦ. Γνησίως Ἑλληνικὸν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀλώπηξ καλεῖ ἑαυτὴν μαθήτριαν τοῦ σοφοῦ Λέοντος».

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὅλα αὐτὰ πού λέγει ὁ Κρουμβάχερ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης. Ὅτι ἐκτὸς τῶν στοιχείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὡς Ἑλληνικά, καθὼς τὸ ὄνειρον τῆς ἀλεπούς περὶ ἐξομολογήσεως, τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον, ἡ μετάβασις εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὡς τόπον προσκυνήσεως, ἡ ἀπάτη τῆς γραΐας ὑπὸ τῆς ἀλεπούς, ἡ ὁποία προσποιήθη τὸν γάτον διὰ νὰ τῆς φάγη τὴν ὄρνιθα καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς, ὅτι ὑπῆρξε μαθήτρια Λέοντος τοῦ σοφοῦ λέγουσα μὲ ἀνταρθέσκειαν καὶ ὑπερηφάνειαν στίχ. 508: «τοῦ κῆρ Λέου τοῦ σοφοῦ ἐγὼ ἴμουνε μαθεύτρα», καὶ τὸ ἄλλο χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεπούς προσαγορεύουσιν ἀλλήλους *σύντεκνον* καὶ *συντέκνισσαν*, εἶναι στοιχεῖα καθαρῶς Ἑλληνικά. Καὶ σήμερον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν διὰ τῆς κλητικῆς προσφωνήσεως *κουμπάρε!* ἀποτείνεται τις πρὸς οἰονδήποτε πρόσωπον γνωστὸν ἢ ἀγνωστον. Ἐν ἡ λέξις αὐτὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλλαγὰς, τοῦτο μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὴν Ἑλληνικὴν προέλευσιν.

Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας καμμίαν Δυτικὴν διασκευὴν διὰ νὰ κάμωμεν καλύτεραν καὶ ἀρτιωτέραν συγκριτικὴν μελέτην. Ὅπως δὴποτε ὁμως ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κρουμβάχερ ἀμφέβαλλε διὰ τὴν ἀκριβείαν τῆς γνώμης του, ὅτι «τὸ ταξίδιον τοῦτο τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs», φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι παραδέχεται καὶ ὁ ἴδιος, ἔστω καὶ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν, ὅτι «τῆς μυθογραφίας ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν», ἀλλ' ὅτι «ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τοὺς Ἕλληνας». Ἡ ἀλήθεια ἀποκαθίσταται, ἂν αὐτὰ διατυπωθοῦν ἀντιθέτως, ὅτι ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἀληθῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε καὶ ὅτι μεγάλως ἐν Ἑλλάδι διαμεμορφωμένος μετεδόθη κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποστῇ καὶ ἀλλοιώσεις.

Ὁ μῦθος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νικολάου Πολίτου, τὴν ὁποίαν κρίνω

δρθήν, ἀνήκει εἰς τὸν Αἰσώπειον κύκλον¹. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἔκδοσιν τοῦ Caroli Halmii ἐν Λειψία τὸ 1911, ἣ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πληρεστέρα. Εἰς αὐτὴν δὲν ἀναφέρεται μὲν τοιοῦτος μῦθος, ἀλλὰ διὰ προσεκτικῆς μελέτης δύναται τις ν' ἀνεύρη σπέρματα αὐτοῦ εἰς δύο παραλλαγὰς τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 334 μύθου. Κατὰ τὴν μίαν: «Ἦνος πατήσας σκόλοπα χωλὸς εἰστήκει, λύκον δὲ ἰδὼν ἔφη αὐτῷ, ὦ λύκε, ἰδὸν ἐκ τοῦ πόνου ἀποθνήσκω καὶ δεῖ με μᾶλλον σοῦ γενέσθαι δεῖπνον ἢ γυπῶν καὶ κοράκων. Χάριν δὲ μίαν αἰτῶ σε, ἐξελεῖν πρῶτον τὸν σκόλοπα ἐκ τοῦ ποδός μου, ὅπως μὴ μετὰ πόνου τεθνήξωμαι. Ὁ δὲ λύκος ἄκροισι ὁδοῦσι δακῶν τὸν σκόλοπα ἐξεῖλεν. Ὁ ὄνος δὲ λυθεις τοῦ πόνου ἐπὶ τὸν λύκον χάσκοντα λακτίσας φεύγει ρῖνας καὶ μέτωπον καὶ ὀδόντας συνθλάσας. Ὁ δὲ λύκος ἔφη, οἴμοι, δίκαια πάσχω, ὅτι μάγειρος εἶναι μαθὼν τὸ πρῶτον νῦν ἰππίατρος ἠθέλησα γενέσθαι». Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν παραλλαγὴν: «Ἦνος ἐν τινι λειμῶνι νεμόμενος, ὡς ἐθεάσατο λύκον ἐπ' αὐτὸν ὀρμώμενον, χωλαίνειν προσεποιεῖτο. Τοῦ δὲ προσελθόντος αὐτῷ καὶ τὴν αἰτίαν πυνθανομένου, δι' ἣν χωλαίνει, ἔλεγεν ὡς φραγμὸν διαβαίνων σκόλοπα ἐπάτησε καὶ παρήγει αὐτῷ πρῶτον ἐξελεῖν τὸν σκόλοπα, εἴθ' οἴτως αὐτὸν καταθονήσασθαι, ἵνα μὴ ἐσθίων περιπαρῆ. Τοῦ δὲ πεισθέντος καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ ἐπάραντος, ὄλον τε τὸν ροῦν πρὸς τῇ ὀπλῇ ἔχοντος, ὁ ὄνος λάξ εἰς τὸ στόμα τοῦ ὀδόντας αὐτοῦ ἐξετίναξε. Καὶ διατεθεις κακῶς ἔφη, ἀλλ' ἔγωγε δίκαια πέπονθα. Τί γάρ τοῦ πατρός με μαγειρικὴν τέχνην διδάξαντος αὐτὸς ἰατρικῆς ἐπελαβόμην ;»

Καὶ τώρα γεννᾶται ἓνα ἄλλο ζήτημα, πόθεν τὸ ὄνομα *Νίκος* καὶ *Νικήτας*, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν ὄνον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἔπος τὸ προσελθὸν ἐκ τοῦ Αἰσωπείου τούτου μύθου ; Εἰς τὸ «Συναξάριον» στίχ. 375 - 387 λέγεται :

«μηδὲ καταφρονησωσιν ὡς περιφρονημένον...
 «ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸ ἐξῆς *Νίκον* νὰ τὸν λαλοῦσιν
 «καὶ πλέον γάδαρον αὐτὸν ποσῶς μὴ τὸν εἰποῦσι,
 «ἀλλὰ *Νίκον* ἄς τὸν λαλοῦν, ὅτι ἐνίκησέν μας
 «τὸν λύκον καὶ τὴν ἄλουποῦ καὶ ἐθανάτωσέ μας...
 «ὦ γάδαρε, κῆρ γάδαρε, πλέον γάδαρος οὐκ εἶσαι,
 «*Νίκος* ἄς εἶσαι ἀπὸ τοῦ νῦν, *Νικήτα* νὰ σὲ λέσιν».

Καὶ εἰς τὴν ἑτέραν παραλλαγὴν στίχ. 533 - 539 :

«χαρὰ σὲ σέ, κῆρ γάδαρε, καὶ μὲ τὴν φρόνησίν σου,
 «γιατὶ μὲ γνώσιν ἐφυγες μὲ τὴν προτίμησίν σου,

¹ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, ἐν Ἀθήναις 1920, τόμ. 1, 188 καὶ 193.

«ὦ γάδαρε, κῆρ γάδαρε, γάδαρος πλειὸ δὲν εἶσαι,
 «πρέπει σου τοῦτο πῶκαμες πάντοτε νὰ παινήσαι,
 «θαρῶ γιὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ γάδαρον δὲν σὲ κράζουν,
 «ἀλλ' ὡς τιμιώτερον Νίκο σὲ ὀνομάζουν,
 «τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία».

Ἴσως θὰ ἐνόμιζε τις ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου λαϊκοῦ ποιητοῦ συμπτωματικῶς ἀπεδόθη εἰς τὸν ὄνον τὸ ὄνομα *Νίκος* καὶ *Νικήτας* εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτήν, καθ' ἣν μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πονηρίαν του ἐβγήκε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κατὰ τῶν δύο σαρκοβόρων τετραπόδων, τὰ ὅποια διενοοῦντο νὰ τὸν κατασπαράξουν καὶ καταφάγουν. «*Τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία*» λέγει ὁ ποιητής. Ἄλλ' ὄχι. Ὁ ὄνος ὀνομάζετο *Νίκος* ἢ μὲ παραπλήσιον ὄνομα καὶ τότε καὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ποιηθοῦν τὰ δύο αὐτὰ ποιήματα εἰς τὴν δημώδη Βυζαντινὴν γλῶσσαν.

Ἐἰς τὸν βίον Ἀντωνίου¹ διηγεῖται τὸ ἐξῆς περιστατικόν. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐμελλε νὰ συναφθῆ ἡ ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχία ὁ τοῦ Ἀντωνίου ἀντίπαλος Καῖσαρ Ὁκτάβιος, πρὶν ἐξημερώσῃ καλά, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν σκηπὴν του εὐρισκομένην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐπροχώρησε κύκλω πρὸς τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ τυχαίως συνήντησεν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ἐρχόμενον ἰθαγενῆ τινα χωρικὸν μεταβαίνοντα ἴσως εἰς ἀγροτικὴν ἐργασίαν. Ὁ χωρικός ὠδήγει καὶ τὸν ὄνον του. Τότε ὁ Καῖσαρ εἶτε παίζων εἶτε εἰρωνευόμενος τὸν ἠρώτησε: «*τί σοι ὄνομα καὶ τῷ ὄνῳ;*» Κατὰ ποῖον φραστικὸν τρόπον διετύπωσε τὴν ἐρώτησιν ὁ Καῖσαρ δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁμοίως τοιαύτη τις περίπου θὰ ἦτο ἡ ἐρώτησις τὸ εἰκάζομεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος κρίνοντες ἀναλόγως τῆς δοθείσης ἀπαντήσεως: «*ἐμοὶ μὲν Εὐτύχος ὄνομα, τῷ δὲ ὄνῳ Νίκων*». Τὴν συγκυρίαν αὐτὴν τοῦ ὀνηλάτου *Εὐτύχου* καὶ τοῦ ὄνου τοῦ *Νίκωνος* ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐπικειμένης ναυμαχίας ὁ Καῖσαρ ἐθεώρησε φυσικὰ οἰωνὸν αἰσιον διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν νίκην λέγει ὁ Πλούταρχος: «*τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ἕσπερον ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἄνθρωπον*»².

Σήμερον συνηθίζουσι οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἑλληνογλώσσου γῆς νὰ ὀνομάζουσι τὸν ὄνον μὲ κάποιον ὄνομα. Ἄλλοῦ λέγεται *Νίκος*, ἥτις ὀνομασία εἶναι μεσαιωνικὴ κληρονομία, ἄλλοῦ *Μέντιος*, ἄλλοῦ ἐπὶ τὸ κωμικώτερον *κῆρ* - *Μέντιος*, ἄλλοῦ μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μονολεκτικῶς *Κυρμέντιος*,

¹ Κεφάλ. LXV, 5.

² Διὰ τὸ *Νίκων* - *Νίκος* ἔγραψε καὶ ὁ P. Kretschmer ἐν Byzantin. Zeitschr., 6, 569 - 570 καὶ ἔπειτα διεξοδικώτερον καὶ ὁ Hesselting, ἐνθ' ἄνωτ. 8, 148 κέξ.

Κερμέντιος, Κερμεντίος, Κερμεντής, ἄλλοῦ πιθανῶς ἄλλως. Λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλουτάρχου, πάντως δὲ καὶ παλαιότερα, οἱ ἄνθρωποι ἀπέδιδαν εἰς τὸ ζῶον τὸ ὄνομα *Νίκων*. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο κύριον ὄνομα, ὡς ἔχει ἤδη παρατηρηθῆ ὑπὸ ἄλλων¹, δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὑποκοριστικὸν τῶν πολλῶν ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νίκος* συνθέτων ὀνομάτων, ὡς *Νικαγόρας, Νικάνδρος, Νικόβουλος, Νικόδημος, Νικοκλῆς, Νικόλαος, Νικόστρατος, Νικόφημος, Νικοφῶν, Νικοχάρης* κτλ., ἢ νὰ θεωρηθῆ προῖόν αὐτοτελοῦς σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νίκος* καθὼς καὶ τὸ *Νικίας* καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον. Τὸ δεύτερον θεωρῶ πιθανώτερον, διότι ἦτο πολὺ φυσικώτερον νὰ σχηματισθῆ ἀπευθείας ἀπὸ τὸ *νίκος* τὸ *Νίκων* παρὰ νὰ προέλθῃ ἐκ συγκοπῆς πολυσυλλάβου συνθέτου ὀνόματος. Ἡ λέξις ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐν χρῆσει καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Πλούταρχον αἰῶνας, εἶναι δὲ πασίγνωστος ὁ κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἀκμάσας διάσημος μοναχὸς *Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*. Ὁ μεταπλασμός τοῦ τριτοκλίτου *Νίκων* εἰς τὸ δευτερόκλιτον *Νίκος* δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰ ὅμοια παραδείγματα ὁ *γέρος, ὁ δράκος, ὁ Χάρος* ἀπὸ τὸ *γέρον, δράκων, Χάρων*, ὅπως συμβαίνει καὶ ὁ ἀντίστροφος μεταπλασμός, καθὼς ὁ *διάκων* ἀπὸ τὸ *διάκος* συντετημημένον τύπον τοῦ *διάκονος*.

Καὶ τώρα φυσικὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, διατί ὀνομάσθη ὁ ὄνος *Νίκων*; Ἐ λοιπὸν, εἰς τοῦτο δύναται νὰ δοθῆ μία καὶ μόνη ἀπάντησις, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι παλαιότατη, πάντως πολὺ ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου. Καὶ τότε οἱ ἄνθρωποι, ὅτε καὶ «τὰ ζῶα φωνήεντα ἦν» κατὰ τὴν ἐκφρασιν παλαιοῦ συγγραφέως, διηγούντο τὸ κατόρθωμα τοῦ ὄνου νικήσαντος «λάξ» τὸν ἀντίπαλον λύκον ἀπειλοῦντα τὴν ζωὴν του, διὸ καὶ τὸν ὀνόμασαν *Νίκωνα*. Ἡ προσηγορία μαρτυρεῖ ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ὁ μῦθος ἤρχισε νὰ πλατύνεται πέραν τῶν στενωπῶν ὀρίων, ὅποια ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου φέροντας περίπου τὴν μορφήν ἀποφθεγμάτων. Ἡ εὐρυνσις ἔλαβεν ἔκτασιν μεγαλυτέραν, ἀφότου εὐφρηῆς τις μυθολογία ἐσκέφθη νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ἀλεπού. Οὕτω δὲ ὁ μῦθος προσέλαβε συνθετωτέραν καὶ πολυπλοκωτέραν σύστασιν πάντοτε μὲ νικητὴν τὸν ὄνον, ἕως ὅτου παρουσιάσθη κατὰ τὸν μεσαιῶνα ποιητὴς τις εὐφάνταστος, ὅστις ἠῦρυνεν αὐτὸν περισσότερον καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μορφήν, μὲ τὴν ὁποῖαν τὸν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς προγόνους μας.

Ἡ μετατροπὴ τοῦ πεζοῦ μύθου εἰς ἔμμετρον ἔπος οὐδὲν τὸ παράδοξον ἔχει. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης εὐρισκόμενος εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν ἀνίαν τῆς ἐγκαθειρόξεως ἠσχολεῖτο ἐντείνων εἰς στίχους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου.

Ἡ μεγάλη ἐπέκτασις τοῦ ἀρχικοῦ μύθου περὶ ὄνου καὶ λύκου καὶ βρα-

¹ P. Kretschmer, ἐνθ' ἄνωτ.

δύτερον περὶ ὄνου, λύκου καὶ ἀλεπούς ἦτο φυσικὸν νὰ γίνῃ αἰτία ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ λησμονηθῇ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος Αἰσωπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ μύθου καὶ στοιχεῖα χριστιανικά, διότι ὁ δημιουργὸς ἢ οἱ δημιουργοὶ του ἦσαν Χριστιανοί. Καὶ ἡ διήγησις αὐτὴ ἢ ἀκριφῶς Ἑλληνικὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου καὶ ὑπέστη πιθανῶς προσθήκας καὶ μεταβολάς.

Καὶ ἐδῶ τελευταῖα νομίζω πὼς πρέπει νὰ γίνῃ μία σχετικὴ γλωσσικὴ παρατήρησις. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὸ ἔπος τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Φυλλάδα τοῦ γαδάρου*. Εἰς παλαιὰν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας ἡ φυλλάδα φέρεται μὲ τὸν ἕμμετρον τίτλον «γαδάρου, λύκου καὶ ἀλουπούς διήγησις χαρίης»¹. Εἰς τί ὀφείλεται αὐτὸς ὁ παράξενος βαρβαρισμὸς «διήγησις χαρίης»; Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα γραμματικῆς ἀμαθείας, ὅτι δηλαδὴ ὁ γράψας ἠγνόει τὸ θηλυκὸν τοῦ *χαρίεις*, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οὗτος παρεσύρθη ἀπὸ τὴν κατάληξιν *-(σ)ις* τοῦ προηγουμένου ὀνόματος καὶ ἀντὶ «διήγησις χαρίεσσα» κατὰ γλωσσικὴν συνεκδρομὴν ἔγραψε τὸ βάρβαρον «διήγησις χαρίης». Εἰς τοῦτο ψυχολογικῶς συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ ἡ μετρικὴ ἀνάγκη, διότι μὲ τὸ *χαρίεσσα* θὰ ἦτο ὁ στίχος ἄμετρος.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ν. Πολίτης, ἔνθ' ἀνωτ. 189.